

คำต่างภาษาในภาษาล้านนา:
กรณีศึกษา “พจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนา
(An English - Laos Dictionary)”

Foreign words in Lanna language:
study from “An English - Laos Dictionary”

คณปกรณ จันทร์สมบุญ Kanapakorn Chansomboon

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar, kanapakorn5187@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอผลการศึกษาวិเคราะห์คำต่างภาษาที่ปรากฏในภาษาล้านนาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 โดยใช้ข้อมูลภาษาจากพจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนา (An English-Laos Dictionary) โดย เดวิด จี. คอลลินส์ ตีพิมพ์ด้วยอักษรธรรมล้านนาโดยโรงพิมพ์มิชชัน เชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2449 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ที่มาของคำต่างภาษาและบทบาทของคำต่างภาษาในภาษาล้านนา

ผลการศึกษาพบว่า 1) ที่มาของคำต่างภาษา พบว่าถ้อยคำภาษาล้านนาที่ถูกนำเสนอเป็นคำแปลของถ้อยคำภาษาอังกฤษนั้นได้รับอิทธิพลของคำต่างภาษา ได้แก่ ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาตะวันตกอื่น ๆ ภาษาจีน ภาษาพม่า และภาษาเขมร ซึ่งมีทั้งการรับคำยืมมาจากภาษาต้นทางโดยตรงและรับคำยืมผ่านภาษาไทยอีกทอดหนึ่ง 2) บทบาทของคำต่างภาษา พบว่า คำต่างภาษาที่ปรากฏแสดงบทบาทในภาษาและสังคมล้านนา คือ บทบาทด้านการขยายขอบเขตคำศัพท์ ได้แก่ คำที่ใช้ในชีวิตประจำวันและคำทางศาสนา บทบาทด้านการแสดงลักษณะสังคมได้แก่ คำราชาศัพท์และบทบาทด้านศิลปะในการใช้ภาษา ได้แก่ คำที่เปลี่ยนแปลงเสียงท้ายคำคล้ายการแจกวิภัติและคำซ้อน ซึ่งคำเหล่านี้บางส่วนได้ปรากฏในวรรณกรรมที่ประพันธ์ขึ้นร่วมสมัยกับพจนานุกรม ทำให้เห็นว่าคำต่างภาษาปรากฏบทบาทในภาษาล้านนาในแวดวงและหน้าที่หลายด้าน อันเป็นลักษณะธรรมชาติที่สอดคล้องกับภาษาอื่น ๆ โดยทั่วไป

คำสำคัญ : ภาษาล้านนา, คำต่างภาษา, พจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนา

Abstract

The article presents the results of the analysis of foreign words that appeared in the Lanna language during the 25th Buddhist century, as found in “An English-Laos Dictionary” by David G. Collins, The writing that was published with Lanna Tham script by The Mission Press., Chiang Mai in 1906. The objectives of this study are to analyze the origins of foreign words and the roles of them in the Lanna language.

The results found that 1) The origin of foreign words: Lanna words that are presented as translations of English words in that dictionary have been influenced by foreign words, such as Pali, Sanskrit, Thai, English, other Western languages, Chinese, Burmese and Khmer, which have been borrowed directly from the original language or borrowed through Thai language. 2) The role of foreign words: It was found these words roles in Lanna language and society with role in expanding the scope of vocabulary: daily life words and religious words, roles in showing social characteristics: royal words, and roles in the art in language: words that change the vowel sounds in last syllable similar to the Inflection, and Synonymous Compounds words. Some of these words appear in literature composed at the same time as the dictionary, indicating that foreign word role in the Lanna language in a wide of fields and functions, which is a natural characteristic that is consistent with other languages in general.

Keywords: Lanna language, foreign words, An English - Laos Dictionary

บทนำ : ภาษาล้านนากับการสัมผัสภาษา ในห้วงเวลาของสังคมพหุวัฒนธรรม

“...ฝรั่งอังกฤษ	เมืองโทบ่ซ่อม	คี่ไหลหลังอ้อม	รอมมา
แขกมหมัด	แลแขกลังกา	อเมริกา	คี่มาเสียหั้น
อิทาร์	เมืองหลวงไซลัน	ยังเถิงเทิงตัน	แคว่นนี้
อาบิตลีเนีย	เมืองไกลบ่มลี้	คี่ยังสอดคั้น	มีมา
พวกหมู่แซ็ก	ซำยั้งแห่นหนา	พากันเข้ามา	ค้าขายตามบ้าน
แซ็กแคะไหหลำ	แต่จิวแถมถ่าน	กวางทุ่งแลยาง	หมู่เงี้ยว”

ความข้างต้นนี้ปริวรรตจากคำขอเรื่อง “เจ้าสุทนต์” ที่แต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2497 กล่าวถึงเมืองปญจาลที่มีความสัมพันธ์กับชนต่างภาษามากมาย (อินทา คณารี, 2549: 4) แสดงความรู้ของกวีชาวล้านนาที่มีต่อชนชาติต่าง ๆ บนโลกในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25

เมื่อสังคมหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยชนชาติที่มีวัฒนธรรมอันหลากหลาย ย่อมเกิดการสัมผัสวัฒนธรรมระหว่างชาวต่างชาติกับชนเจ้าของพื้นที่ สำหรับในด้านภาษานั้น อาจเกิดปรากฏการณ์ “การสัมผัสภาษา” อันหมายถึงกระบวนการที่ภาษา 2 ภาษา หรือมากกว่าถูกใช้สลับกันโดยผู้พูดคนเดียวกันซึ่งรู้ในภาษาดังกล่าว ทำให้ภาษาเหล่านั้นเกิดการยืมลักษณะบางประการซึ่งกันและกัน (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2532: 31) โดยการสัมผัสภาษาอาจเกิดขึ้นหลายระดับนับตั้งแต่การปรากฏการยืมคำศัพท์ การเปลี่ยนแปลงลักษณะทางเสียง ไปจนถึงการเปลี่ยนแปลงระดับไวยากรณ์ ในกรณี

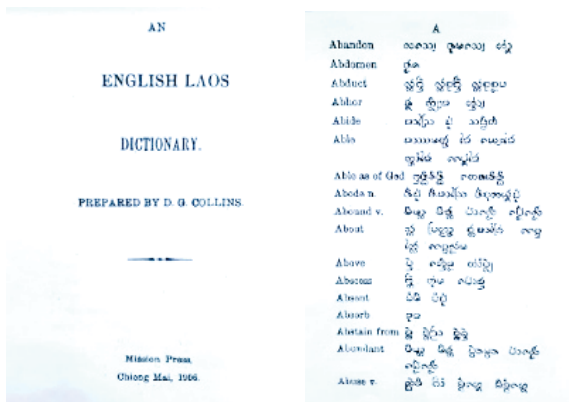
ภูมิภาคล้านนาในเวลานั้น ด้วยความสัมพันธ์ทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และการศาสนา ทำให้ชาวต่างภาษาทั้งคนไทย (สยาม) พม่า จีนมุสลิมญวนนาน จีนโพ้นทะเล อินเดีย บังกลาเทศ ชาวตะวันตก เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส อเมริกา ฯลฯ ได้หลากไหลเข้ามาสู่ดินแดนแห่งนี้ และผู้คนในล้านนาเองก็มีโอกาสได้ติดต่อไปสู่สังคมต่างภาษาอื่น ๆ เช่น การเดินทางไปค้าขายและศึกษาวิชาความรู้จากหลายเมืองในพม่าซึ่งมีการสื่อสารกันด้วยภาษาพม่าและอังกฤษ การติดต่อกับราชการกับราชสำนักสยามซึ่งมีการใช้ภาษาไทย ทำให้มีผู้รู้หลายภาษาและเกิดการสัมผัสภาษาขึ้น ภาษาล้านนาจึงได้รับอิทธิพลจากภาษาอื่น ๆ โดยสิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือการมี “คำต่างภาษา” เข้ามาปรากฏในภาษาล้านนา

“คำต่างภาษา” ในที่นี้มีความหมายใกล้เคียงกับ “คำภาษาต่างประเทศ” ในปัจจุบันนั่นเอง แต่เนื่องจากผู้ศึกษาเห็นว่าในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 แนวคิดรัฐประเทศที่ประกอบด้วยเขตแดนตายตัวยังก่อตัวขึ้นไม่สมบูรณ์ นอกจากนี้เมื่อมองว่าผู้ใช้ภาษาล้านนาและภาษาไทย (สยาม) ซึ่งเป็นคนละภาษากันนั้น ในเวลาต่อมาได้รวมเข้าเป็นกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ประเทศไทย จะมองว่าผู้ใช้สองภาษานี้เป็นคนต่างประเทศกันหาได้ไม่ การจะใช้คำว่า “ภาษาต่างประเทศ” จึงไม่เหมาะสมนัก ดังนั้น การใช้คำว่า “คำต่างภาษา” จึงครอบคลุมความหมายและบริบทที่เหมาะสมมากกว่าในงานศึกษาชิ้นนี้

หลักฐานของคำต่างภาษาในภาษาล้านนาปรากฏอยู่ในวรรณกรรมล้านนาหลายเรื่อง ที่ประพันธ์ขึ้นในระยะนั้น อย่างไรก็ตามข้อมูลภาษาที่มีความน่าสนใจแหล่งหนึ่งคือข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารประเภท “พจนานุกรม” ด้วยว่าเป็นเอกสารอ้างอิงที่เก็บรวบรวมข้อมูลภาษาอย่างเป็นระบบระเบียบและแสดงถึงข้อมูลภาษาที่มีการใช้กันอยู่จริงโดยผู้ใช้ภาษานั้น ๆ ซึ่งในช่วงกลางของพุทธศตวรรษที่ 25 ปรากฏพจนานุกรมภาษาล้านนาที่จัดทำขึ้นอย่างน่าสนใจฉบับหนึ่ง ได้แก่ พจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนา (An English-Laos Dictionary) ของเดวิด จี. คอลลินส์

พจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนา (An English-Laos Dictionary)

พจนานุกรมฉบับนี้เป็นพจนานุกรมสองภาษา โดยมีภาษาต้นทางคือภาษาอังกฤษ แปลเป็นภาษาปลายทางคือภาษาล้านนา (ซึ่งผู้เรียบเรียงเรียกตามคำสยามว่าเป็น “ภาษาลาว / Laos”) เป็นผลงานของศาสตราจารย์เดวิด จี. คอลลินส์ แห่งคณะมิชชันนารีอเมริกันเพรสไบทีเรียน ตีพิมพ์โดย โรงพิมพ์มิชชัน เชียงใหม่ เมื่อ ค.ศ. 1906 (พ.ศ. 2449) ขนาดของเอกสารประมาณ 6x8.5 นิ้ว ความยาว 237 หน้า รวมคำศัพท์ทั้งหมด 4,435 คำ แยกเป็นหมวดหมู่ตามลำดับอักษร A-Z (ไม่พบคำในหมวดอักษร X) ในส่วนของภาษาล้านนาตีพิมพ์ด้วยอักษรธรรมล้านนา พจนานุกรมฉบับนี้มีจุดประสงค์เพื่อเป็นแหล่งสืบค้นสำหรับผู้ใช้ภาษาอังกฤษจะสามารถค้นหาคำในภาษาล้านนา เพื่อสื่อสารกับผู้ใช้ภาษาล้านนาได้ ต่อมาโครงการจัดทำเอกสารข้อมูลเพื่อการอนุรักษ์ต้นฉบับและเป็นฐานในการสร้างนักวิชาการด้านล้านนารุ่นใหม่ (e-ปัญญาสวรรณกรรมล้านนา) โดยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ซึ่งต่อมาโครงการนี้ได้ต่อยอดเป็นโครงการ e-60 วรรณพิมพ์ล้านนา และ e-120 วรรณลิขิตล้านนา) ได้จัดทำเอกสารต้นฉบับให้เป็นไฟล์อิเล็กทรอนิกส์ ปัจจุบันเอกสารเรื่องนี้ยังไม่ได้ปริวรรตเป็นอักษรไทยเพื่อเผยแพร่ ผู้ศึกษาจึงทำการปริวรรตเป็นอักษรไทยด้วยวิธีการปริวรรตแบบเทียบรูปอักษรและปรับอักษรวิธี โดยถ่ายทอดตามรูปเขียนเดิมที่ปรากฏในเอกสารต้นฉบับ เว้นแต่บางคำได้ปรับให้เป็นอักษรวิธีแบบอักษรไทยเพื่อให้สามารถเข้าใจได้ง่าย

(ซ้าย) ภาพที่ 1 ปกหนังสือ “พจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนา (An English-Lao Dictionary)”

(ขวา) ภาพที่ 2 ตัวอย่างเนื้อหาในหน้าที่ 1 ของ “พจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนา
(An English-Lao Dictionary)”

(โครงการจัดทำเอกสารข้อมูลเพื่อการอนุรักษ์ต้นฉบับและพื้นฐานในการสร้างนักวิชาการด้านล้านนารุ่นใหม่, 2550)

ผู้ศึกษาเห็นว่าการศึกษาข้อมูลภาษาล้านนาจากพจนานุกรมฉบับนี้มีความน่าสนใจ เพราะแม้ผู้เรียบเรียงเอกสารนี้จะเป็นชาวต่างชาติแต่ก็ได้เรียนรู้และมีความใกล้ชิดกับสังคมและวัฒนธรรมล้านนา รวมทั้งจุดประสงค์ที่จะใช้เป็นเอกสารอ้างอิงในการสืบค้นคำภาษาล้านนาให้แก่ผู้ใช้ภาษาอังกฤษ ดังนั้นข้อมูลภาษาล้านนาในพจนานุกรมนี้จึงต้องเป็นข้อมูลภาษาที่ผู้ใช้ภาษาล้านนาใช้กันอยู่จริงในสังคมเมื่อพุทธศตวรรษที่ 25 ครั้นเมื่อศึกษาดูแล้วผู้ศึกษาก็พบว่ามิข้อมูลถ้อยคำภาษาล้านนาที่ได้รับอิทธิพลคำต่างภาษาอยู่ไม่น้อย จึงได้ทำการศึกษาวิเคราะห์โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) วิเคราะห์ที่มาของคำต่างภาษาในข้อมูลภาษาล้านนาที่ปรากฏในพจนานุกรม
อังกฤษ-ล้านนา (An English-Lao Dictionary)

2) วิเคราะห์บทบาทของคำต่างภาษาที่ปรากฏในพจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนา (An English-Lao Dictionary)

โดยมีวิธีการศึกษาคือ ปರಿวรรตถ้อยคำภาษาล้านนาในพจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนา (An English-Laos Dictionary) เป็นอักษรไทย จากนั้นเก็บข้อมูลถ้อยคำต่างภาษาที่ปรากฏ วิเคราะห์และแยกหมวดหมู่ของคำที่ปรากฏในด้านที่มาและบทบาทของคำ โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการยืมคำ สำหรับในด้านที่มา เนื่องจากพจนานุกรมฉบับนี้ไม่มีการระบุที่มาของคำต่างภาษาและในระยะเวลาที่ผ่านมาก็ยังไม่มีการศึกษาคำต่างภาษาในภาษาล้านนาอย่างกว้างขวางมากนัก ผู้ศึกษาจึงต้องใช้วิธีการสังเกตรูป เสียง และความหมายของคำที่ปรากฏว่ามีความคล้ายคลึงกับคำที่ปรากฏในภาษาใดมากที่สุด ซึ่งเป็นไปได้ว่าคำหนึ่ง ๆ อาจมีการยืมข้ามภาษากันหลายทอด และข้อนำเสนอของผู้ศึกษานี้ก็อาจยังมีข้อวิจารณ์จลยสิ้นสุด สำหรับในด้านบทบาทของคำ ผู้ศึกษาจะจำแนกคำที่พบให้เห็นบทบาทของคำในภาษาและสังคม ซึ่งแสดงถึงบทบาทด้านการขยายขอบเขตคำศัพท์ ด้านการแสดงลักษณะสังคม และด้านศิลปะการใช้ภาษาของคนล้านนา

อนึ่ง ในบทความนี้ผู้ศึกษานำเสนอข้อมูลภาษาจากพจนานุกรมทั้งภาษาอังกฤษและภาษาล้านนาซึ่งรักษาการสะกดตามต้นฉบับ โดยข้อมูลภาษาล้านนาจะนำเสนอด้วยอักษรธรรมล้านนาและกำกับด้วยคำปริวรรตเป็นอักษรไทยด้วย

จากการศึกษาในประเด็นดังกล่าวได้ผลการศึกษาดังต่อไปนี้

คำต่างภาษาในภาษาล้านนา กรณีศึกษา “พจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนา” (An English-Laos Dictionary)

จากการศึกษาพจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนา (An English-Laos Dictionary) พบว่าถ้อยคำภาษาล้านนาที่ถูกนำเสนอเป็นคำแปลของถ้อยคำภาษาอังกฤษนั้น มีอิทธิพลของคำต่างภาษาอยู่ด้วย ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

1. ที่มาของคำต่างภาษา

จากการศึกษาพบว่า การนำเสนอถ้อยคำภาษาล้านนาในฐานะคำแปลของถ้อยคำภาษาอังกฤษในพจนานุกรมฉบับนี้ ทำให้เห็นถึงมีอิทธิพลของคำต่างภาษาหลายภาษาร่วมกัน ดังนี้

-185-

มักปรากฏคำภาษาบาลีร่วมด้วยเสมอ ๆ มีวรรณกรรมประกอบพิธีกรรม เช่น บทสืบทา
บทสมมาครวัทาน บทสູ່ขัวัญ เป็นต้น (พิมพ์กานต์ สารกุล, 2560: 169-180) ผู้ใช้
ภาษาอังกฤษจึงพึงทราบคำภาษาบาลีด้วยเพื่อสามารถเลือกแปลคำเป็นภาษาล้านนา
ให้เหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ นอกจากนี้คำภาษาบาลีในพจนานุกรมฉบับนี้ยังมีลักษณะ
ของเสียงในคำที่เปลี่ยนแปลงจากภาษาบาลีดั้งเดิม สอดคล้องกับงานศึกษาของสารจัน
บัวพันธ์งาม (2564: 201-209) ที่เก็บข้อมูลจากปัญญาสาคดฉบับล้านนา ทำให้เห็นว่า
ไม่เพียงแต่คำภาษาบาลีในวรรณคดีโบราณ แม้ในข้อมูลภาษาที่ใช้อยู่ในพุทธศตวรรษที่ 25
คำภาษาบาลีในล้านนาก็ปรากฏลักษณะนี้เช่นเดียวกัน

1.2 คำภาษาสันสกฤต ถึงแม้ว่าภาษาสันสกฤตจะไม่ใช่ที่ทรงอิทธิพลเท่ากับภาษาบาลีด้วยว่าศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีได้มีบทบาทในวัฒนธรรมล้านนาเท่ากับพุทธศาสนา แต่ก็ปรากฏหลักฐานว่าวัฒนธรรมฮินดูได้เข้าถึงสังคมล้านนามาช้านาน ดังพบว่ามีวรรณกรรมล้านนาที่ได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีสันสกฤต เช่น พรหมจักรชาดกจากรamayana, นิทานตันโตรปาขยานะทั้ง 4 ประการ (สยาม ภัทรานุประวัติ, 2546: 24-30), สะเสมิรพญาหมิ จากนิทานวิกรมจริต (สยาม ภัทรานุประวัติ, 2549: 54) ทำให้เห็นว่าภาษาและวรรณกรรมสันสกฤตมาปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมล้านนาเช่นกัน รวมทั้งถ้อยคำภาษาล้านนาก็มีภาษาสันสกฤตปนอยู่ ดังที่พจนานุกรมฉบับนี้ได้นำเสนอไว้ มีตัวอย่างดังนี้

“ระสี” มาจากคำว่า “ฤษี” ในภาษาสันสกฤต หมายถึง ปราชญ์ บัณฑิต โยคี ฤษี (ภาษาบาลีใช้ “อสิ”)

“เคราะห์(ห์)” มาจากคำว่า “ครห” ในภาษาสันสกฤต หมายถึง การจับ การถือ หรือดาวเคราะห์ (ภาษาบาลีใช้ “คห”)

Excuse [beg pardon] **ຂໍ້ລຳບາວ ຂໍ້ລຳບາວ**

ขอสมมา ขอสุมา [น.63]

“สมมา / สุมา” มาจากคำว่า “กษมา” ในภาษาสันสกฤต หมายถึง ความอดทน การให้อภัย (ภาษาบาลีใช้ ขมา)

Heaven

ສຸວັຣ໌ ເມືອງຟ້າ ເມືອງຟ້າສຸວັຣ໌

สวรรค์ เมืองฟ้า เมืองฟ้าสวรรค์ [น.89]

“สวรรค์” มาจากคำว่า “สวรค์” ในภาษาสันสกฤต หมายถึง สวรรค์ (ภาษาบาลีใช้ สคค) จะเห็นว่าคำเหล่านี้แม้จะมียู่อักษรทั้งในภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต แต่ในภาษาล้านนา ก็ไม่ได้เลือกใช้รูปคำจากภาษาบาลีเสมอไป หากแต่มีการเลือกใช้คำภาษาสันสกฤตอยู่ ด้วยเช่นกัน

1.3 คำภาษาไทย คนล้านนามีความสัมพันธ์กับชาวไทยหรือชาวสยามมานาน โดยเฉพาะหลังจากที่ล้านนากลายเป็นหัวเมืองประเทศราชของกรุงรัตนโกสินทร์ ทำให้ภาษาไทยเข้ามามีบทบาทอยู่ในภาษาล้านนาอยู่มาก ชัยวัฒน์ ปะสุนะ (2563: 7-14) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงภาษาในมณฑลพายัพ ในช่วง ค.ศ. 1893-1926 พบว่าการใช้คำภาษาไทยในภาษาล้านนาส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากมิชชันนารีซึ่งเรียนรู้ภาษาไทย (สยาม) มาก่อน ได้นำภาษาไทยมาใช้ในการเผยแผ่ศาสนา และเมื่อจัดระบบการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลขึ้น รัฐบาลสยามก็ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาด้วยภาษาไทย โรงเรียนต่าง ๆ เริ่มจัดการศึกษาด้วยภาษาไทย จึงพบว่ามีการใช้คำภาษาไทยปนในภาษาล้านนาจำนวนมากทีเดียว สำหรับในพจนานุกรมนี้ก็พบว่ามีการใช้คำภาษาไทยหรือคำที่ประกอบขึ้นจากคำภาษาไทยในการแปลภาษาอังกฤษหลายคำ เช่น

1.3.1 คำที่ไม่ปรากฏใช้ในภาษาล้านนาแต่เดิม โดยยืมมาจากคำในภาษาไทย และเมื่อสะกดด้วยอักษรธรรมล้านนามักจะสะกดให้รักษาลักษณะเสียงตามอย่างคำภาษาไทย พบตัวอย่างเช่น

Cemetery

ป๋วค์ ป๋วฮัง ป๋วฮัง

ป๋าซ่า ป๋าเรียว ป๋าเฮี้ยว [น.29]

“ป๋าซ่า” เป็นคำยืมมาจากภาษาไทย ซึ่งไม่มีใช้ในภาษาล้านนาแต่เดิม

Big

ฮั้ว ฮั้ว

ใหญ่ หลวง โต [น.18]

“โท” เป็นคำยืมมาจาก “โต” ในภาษาไทย ซึ่งไม่มีใช้ในภาษาล้านนาแต่เดิม อนึ่ง เหตุที่ใช้พยัญชนะ “ท” สะกด เพราะต้องการรักษาเสียงตามอย่างภาษาไทย หากใช้ “ต” ตามระบบเสียงล้านนาจะออกเสียงว่า “โต๊” ไม่ใช่ “โต”

Dwarf (small)

ฮั้วฮั้ว ฮั้วฮั้ว

คนต่ำเตี้ย คนแจ้ [น.56]

“เตี้ย” เป็นคำยืมมาจาก “เตี้ย” ในภาษาไทย ซึ่งไม่มีใช้ในภาษาล้านนาแต่เดิม อนึ่ง เหตุที่ใช้พยัญชนะ “ท” สะกด เพราะต้องการรักษาเสียงตามอย่างภาษาไทย หากใช้ “ต” ตามระบบเสียงล้านนาจะออกเสียง “เตี้ย (วรรณยุกต์โทพิเศษ)” ไม่ใช่ “เตี้ย (วรรณยุกต์โทปกติแบบภาษาไทย)”

1.3.2. คำที่เป็นรูปปฏิภาคกันและมีความหมายเดียวกัน คำเหล่านี้มีที่มาจากคำเดียวกันแต่มีเสียงปฏิภาคที่ทำให้เกิดการออกเสียงต่างกันระหว่างภาษาล้านนา

กับภาษาไทย โดยมีความหมายเหมือนกันหรือไม่ต่างกันมากนัก ทว่าผู้เรียบเรียงก็ได้เลือกนำเสนอรูปคำที่ออกเสียงอย่างคำในภาษาไทยไว้ด้วย เช่น

Capitol (money)

ฮั้วฮั้ว ฮั้วฮั้ว

เงินทั้น ทั้น เงินฐน [น.27]

“ฐน” คือ คำเดียวกับ “ทุน” แต่กำหนดให้ใช้ตัว “ธ” สะกดเพื่อให้ออกเสียง /thun/ อย่างภาษาไทย ซึ่งในภาษาล้านนาก็มีคำนี้อยู่เช่นกัน คือ ทั้น (ออกเสียง /twin/)

Pen knife

ฮั้วฮั้ว

มีดกับ มีด [น.145]

“กับ” ใน “มีดกับ” คือคำเดียวกับ “พับ” แต่กำหนดให้ใช้ตัว “ภ” สะกดเพื่อให้ออกเสียง “/phap/” ตามอย่างภาษาไทย ซึ่งในภาษาล้านนาก็มีคำนี้อยู่เช่นกัน คือ พับ (ออกเสียง /pap/)

1.3.3 คำที่เป็นรูปปฏิภาคกันแต่มีความหมายต่างกัน คำเหล่านี้มีที่มาจากคำเดียวกันแต่มีเสียงปฏิภาคที่ทำให้เกิดการออกเสียงต่างกันระหว่างภาษาล้านนา

กับภาษาไทย โดยมีความหมายเหมือนกันหรือไม่ต่างกันมากนัก ทว่าผู้เรียบเรียงก็ได้เลือกนำเสนอรูปคำที่ออกเสียงอย่างคำในภาษาไทยไว้ด้วย เช่น

ภาษาไทย รวมทั้งยังให้ความหมายในแต่ละภาษาต่างกันด้วย โดยผู้เรียบเรียงก็ได้เลือกนำเสนอคำที่ออกเสียงอย่างคำภาษาไทยเพื่อให้ได้ความหมายของคำในภาษาไทย เช่น

Canal

คลอง

เหมือน คลอง คองน้ำ น้ำวัด [น.27]

“คลอง” คือคำเดียวกับ “คลอง” แต่กำหนดให้ใช้พยัญชนะต้นควบ “คล” เพื่อให้ออกเสียง /khv:ŋ/ ตามอย่างภาษาไทย เพราะแม้คำนี้จะมีในทั้งภาษาไทยและล้านนาแต่ออกเสียงและมีความหมายต่างกัน โดย “คลอง” ในภาษาไทย หมายถึง ทางน้ำ ส่วน “ค(ล)อง” ในภาษาล้านนา (ออกเสียง/ko:ŋ/) หมายถึง ถนนหรือเส้นทาง ซึ่งผู้เรียบเรียงได้นำเสนอคำ “คลอง” อันเป็นคำยืมภาษาไทยไว้เพื่อให้ตรงกับความหมายของ “Canal” แต่ก็พบคำล้านนาว่า “คองน้ำ” คือทางน้ำ ด้วย

Fry

รอต

จ้าว รอต จินน้ำมัน จิน [น.76]

“รอต” คือคำเดียวกับ “ทอด” แต่กำหนดให้ใช้พยัญชนะ “ธ” สะกดเพื่อให้ออกเสียง /thv:t/ ตามอย่างภาษาไทย เพราะแม้คำนี้จะมีในทั้งภาษาไทยและล้านนาแต่ออกเสียงและมีความหมายต่างกัน โดย “ทอด” ในภาษาไทย หมายถึง กรรมวิธีการปรุงอาหารอย่างหนึ่ง ส่วน “ทอด” ในภาษาล้านนา (ออกเสียง /t:v:t/) หมายถึง ทอดทั้ง เท ซึ่งผู้เรียบเรียงได้นำเสนอคำ “รอต” อันเป็นคำยืมภาษาไทยไว้เพื่อให้ตรงกับความหมายของ “Fry”

Dine

กินข้าว รับโภชนะอาหาร

รับประธาน [น.49]

“รับประธาน” คือคำเดียวกับ “รับประธาน” แต่กำหนดให้ใช้พยัญชนะ “ธ” สะกดเพื่อให้ออกเสียง /rap-pha-tha:n/ ตามอย่างภาษาไทย เพราะแม้คำนี้จะมีในทั้งภาษาไทยและล้านนาแต่ออกเสียงและมีความหมายต่างกัน โดย “รับประธาน” ในภาษาไทย หมายถึง กิน ส่วน “รับประธาน” ในภาษาล้านนา (ออกเสียง /rap-pha-ta:n/) หมายถึง รับของที่มีผู้ประทานให้ ซึ่งผู้เรียบเรียงได้นำเสนอคำ “รับประธาน” อันเป็นคำยืมภาษาไทยไว้เพื่อให้ตรงกับความหมายของ “Dine”

การทั้งนี้ทำให้เห็นถึงอิทธิพลของภาษาไทยในภาษาล้านนา ซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและสังคม ผู้คนในวัฒนธรรมล้านนาจึงมีการใช้คำภาษาไทยปนในภาษาล้านนามากขึ้น

1.4 คำภาษาอังกฤษ อันว่าภาษาอังกฤษนับเป็นภาษาสากลที่สำคัญในดินแดนตะวันตก ชาวตะวันตกส่วนใหญ่ที่ได้ติดต่อกับผู้คนในวัฒนธรรมล้านนาก็เป็นผู้ที่ใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร อนึ่ง การสื่อสารกับชนชาติตะวันตกนั้นชนชั้นนำล้านนาย่อมใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารเป็นสำคัญ จึงมีความเป็นไปได้สูงที่คำยืมภาษาอังกฤษในล้านนาจะเป็นคำยืมจากภาษานั้นโดยตรง ซึ่งในพจนานุกรมนี้ผู้เรียบเรียงเลือกใช้คำยืมจากภาษาอังกฤษในการนำเสนอความหมายปลายทาง ซึ่งทำให้เห็นอิทธิพลของคำภาษาอังกฤษในสังคมล้านนา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

Mail

เมี๋

เมี๋ล [น.118]

“เมี๋ล” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Mail”

Office

ออบฟิส

ออบฟิสส์ [น.136]

“ออบฟิสส์” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Office”

Capsule

แคปซูล

แค็บซูล กับอญา [น.27]

“แค็บซูล” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Capsule”

Cook n.

คูก

คูก ผู้เฒ่าของกิน พ่อครัว แม่ครัว [น.38]

“คูก” (ออกเสียง กูก /kuk/) มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Cook”

Pan cakes

แพนเค้ก

แพนซี แปนเค็ก [น.141]

“แพนเค็ก” (ออกเสียง แปนเค็ก /pen-khek/) มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Pancake”

จะเห็นว่าในบางกรณีผู้เรียบเรียงนำเสนอคำทับศัพท์เหล่านี้ไว้เป็นคำแปลเพียงคำเดียว โดยมีได้นำเสนอคำอื่นที่มีความหมายใกล้เคียงประกอบ ทำให้เห็นว่าคำนั้นมีความหมายเฉพาะและต้องเป็นที่เข้าใจสำหรับผู้ใช้ภาษาล้านนาจะทราบกันดี อย่างไรก็ตาม คำภาษาอังกฤษจำนวนมากก็ปรากฏอยู่ในภาษาไทยด้วย แสดงถึงอิทธิพลของภาษาอังกฤษ

ต่อทั้งสองวัฒนธรรม และคำภาษาอังกฤษในภาษาล้านนาบางคำก็มีการออกเสียงคล้ายคลึงกับคำเดียวกันในภาษาไทย จึงมีความเป็นไปได้ที่คนล้านนาจะรับคำภาษาอังกฤษผ่านภาษาไทยอีกทอดหนึ่งด้วยเช่นกัน

1.5 คำภาษาตะวันตกอื่น ๆ นอกจากภาษาอังกฤษแล้ว ยังพบคำที่มาจากภาษาตะวันตกอื่น ๆ ปรากฏปะปนอยู่ในภาษาล้านนาอีกจำนวนหนึ่ง อย่างไรก็ตามคำยืมภาษาตะวันตกในพจนานุกรมฉบับนี้มีลักษณะของรูปและเสียงที่คล้ายคลึงกับคำภาษาไทยมาก จึงมีความเป็นไปได้สูงที่คำเหล่านี้จะรับจากภาษาไทยอีกทอดหนึ่ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

Coffee *กาแฟ* *กาแฟ* [น.33]

“กาแฟ” ถึงแม้ว่าจะออกเสียงคล้ายคลึงกับคำภาษาฝรั่งเศสว่า *café* แต่ก็มี ความคล้ายคลึงกับ “กาแฟ” ในภาษาไทยมากกว่า จึงสนับสนุนว่าล้านนารับคำนี้จากภาษาไทย

Consul *กงสุล* *คงซูล* [น.37]

“คงซูล” (ออกเสียง กงซูน /kon-su:n/) ออกเสียงคล้ายคลึงกับคำภาษาฝรั่งเศสว่า “*consul*” หมายถึงตำแหน่งบุคคลที่รัฐบาลประเทศหนึ่งตั้งให้เป็นผู้แทนในอีก ประเทศหนึ่ง แต่ก็มี ความคล้ายคลึงกับ “กงสุล” ในภาษาไทยมากกว่า จึงสนับสนุนว่า ล้านนารับคำนี้จากภาษาไทย

Bread *เข่าขี้ผึ้ง* *เข่าขี้ผึ้ง*
เข้าหนมมั่งปัง *เข้าหนมมั่ง* [น.23]

“ปัง” ถึงแม้จะออกเสียงคล้ายคำภาษาโปรตุเกสว่า “*pão*” หรือภาษาฝรั่งเศสว่า “*pain*” แต่ทั้งรูปและเสียงของ “เข้าหนมมั่งปัง” คล้ายกับ “ขนมปัง” ในภาษาไทย แสดงให้เห็นชัดเจนว่าล้านนารับคำนี้ผ่านภาษาไทยอีกทอดหนึ่ง

Auction *เลอหลั่ง* *เลอหลั่ง* [น.12]

“เลอหลั่ง” ออกเสียงคล้ายคลึงกับคำภาษาโปรตุเกสว่า “*leilão*” หมายถึง การขายทอดตลาด แต่ก็มีเสียงคล้ายคำว่า “เลหลั่ง” ในภาษาไทยมากกว่า อนึ่ง ในเวลาที่ผ่านมา ไม่ปรากฏว่าชาวโปรตุเกสเป็นประชากรชาวตะวันตกที่มีบทบาทในล้านนาอย่างชัดเจนนัก

ความเป็นไปได้ที่จะรับคำนี้ผ่านภาษาโปรตุเกสโดยตรงจึงเป็นไปได้น้อย การที่คนล้านนาจะรับคำนี้มาจากภาษาไทยอีกทอดหนึ่งจึงเป็นไปได้มากกว่า

คำภาษาตะวันตก นอกเหนือจากภาษาอังกฤษที่ปรากฏในภาษาล้านนาตามพจนานุกรมฉบับนี้ จึงควรเป็นคำที่ชาวล้านนาเรียนรู้ผ่านคำภาษาไทยอีกทอดหนึ่ง

1.6 คำภาษาจีน ชาวจีนเป็นชนต่างภาษาที่สำคัญมากอีกกลุ่มหนึ่งในภูมิภาคนี้ โดยมีกลุ่มคนจีนที่เข้ามาในล้านนาผ่าน 2 เส้นทางหลัก คือ เส้นทางตอนเหนือผ่านทางมณฑลยูนนานอันมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจผ่านขบวนพ่อค้าทางไกลมาแต่โบราณ และในพุทธศตวรรษที่ 24 มีกลุ่มชาวจีนยูนนานที่อพยพหลีกเลี่ยงความกดดันทางการเมืองลงมาสู่ภูมิภาคล้านนาโดยเฉพาะเมืองเชียงใหม่จำนวนมาก ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่มที่เดินทางขึ้นมาจากทางใต้ผ่านทางแม่น้ำปิงซึ่งเป็นการขยายตัวของชุมชนชาวจีนจากภาคกลางซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีเป็นต้นมาและมีความหนาแน่นของชุมชนมากขึ้นตามลำดับ สำหรับในเมืองเชียงใหม่ที่พบชุมชนชาวจีนแต่จิวมากที่สุด (มุจลินทร์ เพ็ชรรุ่ง, 2553: 12-14) ในพจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนา (An English-Laos Dictionary) ผู้เรียบเรียงเลือกใช้คำภาษาจีนหรือคำที่ประกอบขึ้นจากคำภาษาจีนในการแปลถ้อยคำจากภาษาอังกฤษอยู่หลายคำ เช่น

Table โต๊ะ โต๊ะ [น.203]

“โต๊ะ” (ออกเสียง โต๊ะ /toʔ/) มาจากคำว่า “桌” ออกเสียงคล้ายภาษาจีนแต้จิ๋ว (/tok/) หรือฮกเกี้ยน (/toh/) หมายถึง โต๊ะ

Store n. ห้าง ห้าง [น.198]

“ห้าง” มาจากคำว่า “行” ออกเสียงคล้ายภาษาจีนแต้จิ๋วหรือฮกเกี้ยน (/hâng/) หมายถึง บริษัทหรือห้างร้าน

Tea, as a liquid ชา ชา [น.205]

Tea in the leaf ใบชา ใบชา [น.205]

“ชา” มาจากคำว่า “茶” ออกเสียงคล้ายภาษาจีนกลางหรือจีนกวางตุ้ง (/chá/) โดยไม่คล้ายคลึงกับภาษาจีนแต้จิ๋ว (/ta/) หรือฮกเกี้ยน (/tê/) เลย และตรงกับภาษาไทย

ว่า “ชา” จึงเป็นไปได้สูงที่ล้านนาจะรับคำนี้จากภาษาจีนโดยผ่านภาษาไทยอีกทอดหนึ่ง มากกว่าจะรับจากภาษาจีนกลุ่มอื่น ๆ โดยตรง โดยเทียบจากหลักเสียงปฏิกภาค ช (tch) (tch) ในภาษาไทยมักเปลี่ยนเป็นเสียง จ (tɕ) หรือ ซ (s) ในภาษาล้านนา

Chair ตั้ง ตั้งอี [น.29]

“ตั้งอี” เป็นคำที่มีลักษณะน่าสนใจ โดยประกอบขึ้นจากคำว่า “ตั้ง” ในภาษาล้านนา และคำว่า “อี” ซึ่งมาจาก “椅” ออกเสียงคล้ายคลึงภาษาจีนแต้จิ๋ว (/i/) หมายถึง ม้านั่ง ประสมเป็นคำใหม่จากทั้งภาษาล้านนาและภาษาจีน อนึ่ง น่าสังเกตว่าคำนี้ไม่ใช่คำที่ล้านนาได้รับจากภาษาไทย เพราะคำไทยเรียก “เก้าอี้” ซึ่งยืมมาจาก “靠椅” (ออกเสียง /kàu i/) ในภาษาจีนแต้จิ๋ว ทว่าในกรณีนี้ล้านนาไม่ได้เรียกเก้าอี้แต่รับ “椅” มาสร้างคำใหม่เอง แสดงถึงการรับรู้เสียงและความหมายของคำ

จะเห็นได้ว่าคำภาษาจีนในภาษาล้านนาปรากฏในลักษณะทั้งการยืมโดยตรง หรืออาจยืมผ่านภาษาไทย และการสร้างคำใหม่จากการประกอบคำต่างภาษากับคำภาษาถิ่นเองด้วย ซึ่งแสดงว่าผู้ใช้ภาษาล้านนาก็มีความรู้ภาษาจีนจากเจ้าของภาษาโดยตรง จึงสามารถนำคำจีนมาประสมคำใหม่เองได้

1.7 คำภาษาพม่า คนล้านนามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชาวพม่าตั้งแต่สมัยที่ล้านนาอยู่ในอำนาจปกครองของราชสำนักตองอู トラบจนพระเจ้ากาวิละได้แยกตนจากอำนาจของราชวงศ์โก้นบองมาอยู่ในฐานะประเทศราชของสยาม อย่างไรก็ตามชาวพม่ายังเป็นกลุ่มชนที่เข้ามามีบทบาทในล้านนา โดยเฉพาะการประกอบกิจการค้าขาย กิจการป่าไม้และทรัพยากรอื่น ๆ รวมทั้งในฐานะคนในบังคับของอังกฤษ อนึ่ง ตลอดระยะเวลาหลายร้อยปีที่ผ่านมามีประชากรในล้านนาก็เคยถูกกวาดต้อนไปยังพม่าหลายครั้งในฐานะผู้แพ้สงคราม ความใกล้ชิดดังกล่าวทำให้ทั้งสองชนชาติได้ส่งอิทธิพลทางวัฒนธรรมต่อกัน ในแง่ของภาษา พบคำจำนวนมากที่ปรากฏทั้งในภาษาพม่าและภาษาล้านนา และในวรรณกรรมล้านนาก็พบคำภาษาพม่าปรากฏอยู่ในเอกสารต่าง ๆ เช่น พงศาวดารวรรณกรรมคำขับ และคำโคลง (อุบลรัตน์ พันธุมินทร์, 2560: 22-23) สำหรับในพจนานุกรมนี้

ผู้เรียบเรียงเลือกใช้คำภาษาพม่าหรือคำที่ประกอบขึ้นจากคำภาษาพม่าในการแปล ถ้อยคำจากภาษาอังกฤษอยู่หลายคำ เช่น

Bail v. ประกัน รับข้าม [น.13]

“ข้าม” มาจากคำภาษาพม่าว่า “ဝံ” หมายถึง รับรอง สัญญา

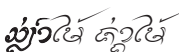
Betray อับไว้ มอบไว้ [น.18]

“อับ” มาจากคำภาษาพม่าว่า “အပ်” หมายถึง มอบฝาก

Cannon อ่าม็อก [น.27]

“อ่าม็อก” มาจากคำภาษาพม่าว่า “အမြောက်” หมายถึง ปืนใหญ่

Artist ช่างแต่้ม สล่าแต่้ม [น.11]

Carpenter สล่าไม้ ช่างไม้ [น.28]

Mason ช่างก่อ สล่าก่อตึก [น.120]

“สล่า” มาจากคำภาษาพม่าว่า “ဆရာ” หมายถึง ครู, อาจารย์

ด้วยความประชิดทั้งทางเขตแดนและวัฒนธรรมรวมทั้งหลักฐานประวัติศาสตร์ ที่สนับสนุนว่าคนล้านนากับชาวพม่ามีความใกล้ชิดกันมานานหลายร้อยปี จึงสนับสนุนว่า คำภาษาพม่าในล้านนาเป็นการรับคำจากภาษาต้นทางโดยตรง

1.8 คำภาษาเขมร แม้ว่าภูมิภาคล้านนาจะไม่ได้มีพรมแดนติดต่อกับประเทศ กัมพูชาโดยตรง แต่ก็ปรากฏคำภาษาเขมรที่ใช้อยู่ในภาษาล้านนาจำนวนมาก โดยงานศึกษา ของอารียา บุญล้ำ (2559: 70-71) พบคำยืมภาษาเขมรในภาษาไทยถิ่นเหนือถึง 536 คำ อยู่ในระดับการเป็นคำยืมอย่างชัดเจนกว่า 510 คำ สำหรับในพจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนา (An English-Lao Dictionary) ผู้เรียบเรียงก็ได้เลือกใช้คำภาษาเขมรหรือคำที่ประกอบขึ้น จากคำภาษาเขมรในการแปลถ้อยคำจากภาษาอังกฤษอยู่หลายคำ เช่น

Anchor สมอ [น.8]

คำว่า “สมอ” มาจากคำภาษาเขมรว่า “ជ្រូ” หมายถึง หิน

Anoint

ฝัง

สร่ง [น.9]

คำว่า “สร่ง” มาจากคำภาษาเขมรว่า “ស្រង់” หมายถึง สรงน้ำ

Mode [model]

ឈ្មោះ ផ្សំ ឬ វិធី

แบบ อย่าง ริด ตำนอง [น.124]

คำว่า “ตำนาน” มาจากคำภาษาเขมรว่า “ទំនង” หมายถึง ทำนอง แบบอย่าง ระเบียบ

appoint

ក្នុង ច្បាប់

ตั้ง กำหนด หมายถึง [น.10]

คำว่า “กำหนด” มาจากคำภาษาเขมรว่า “កំណត់” หมายถึง กำหนดจดจำ บันทึก หมายถึง

Tabernacle n.

ប្រាសាទ

วัด ภาณุบาล ฟ้าตูบ [น.208]

“ภาณุบาล” มาจากคำภาษาเขมรว่า “ពន្លា” หมายถึง พลับพลา

อย่างไรก็ตาม คำภาษาเขมร เช่น สรง ทำนอง กำหนด ก็ปรากฏใช้เป็นคำยืมอยู่ในภาษาไทยเช่นกัน (ศานติ ภัคติกำ, 2549) และเห็นได้ว่าคำภาษาเขมรในพจนานุกรม อังกฤษ-ล้านนา (An English-Lao Dictionary) มีความหมายสอดคล้องกับคำที่ใช้อยู่ในภาษาไทยมากกว่าคำต้นทางในภาษาเขมร เช่น คำว่า “สมอ” ที่แปลจากภาษาอังกฤษว่า “Anchor” ซึ่งหมายถึงสมอเรือ คือหินถ่วงเรือ มิได้หมายถึงหินโดยทั่วไป นอกจากนี้การออกเสียงก็คล้ายคำในภาษาไทยมากกว่าเขมร ส่วนคำว่า “ภาณุบาล” นั้น เป็นการเขียนเพื่อให้ออกเสียงตามอย่างคำในภาษาไทยโดยแท้ทีเดียว อนึ่ง เนื่องจากทั้งพรมแดนทางภูมิศาสตร์และความใกล้ชิดทางสังคมวัฒนธรรมระหว่างล้านนาและเขมรมิได้เอื้อต่อการสัมผัสภาษาโดยตรง ทำให้สันนิษฐานได้ว่าคำภาษาเขมรในภาษาล้านนาควรจะได้รับถ่ายทอดมาจากภาษาไทยอีกทอดหนึ่ง

จากผลการศึกษาข้างต้นจะเห็นว่าคำต่างภาษาในภาษาล้านนามีอยู่เป็นจำนวนมาก มีทั้งคำที่รับมาจากภาษาต้นทางโดยตรง ได้แก่ ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาไทย และภาษาพม่า และคำที่มีความเป็นไปได้มากกว่าจะมีการรับจากภาษาต้นทางโดยตรงเนื่องจากมีผู้ใช้ภาษานั้น ๆ เข้ามามีอิทธิพลในสังคมล้านนาจำนวนมาก แต่ก็อาจรับอิทธิพล

จากภาษาไทยซึ่งมีบริบทสังคมวัฒนธรรมใกล้ชิดกันด้วย ได้แก่ ภาษาอังกฤษและภาษาจีน รวมถึงคำต่างภาษาที่ค่อนข้างชัดเจนว่ารับมาจากภาษาไทยอีกทอดหนึ่ง เนื่องจากสภาพคำใกล้เคียงกับคำในภาษาไทยและผู้ใช้ภาษาต้นทางก็ไม่ได้เข้ามามีอิทธิพลในสังคมล้านนามากนัก ได้แก่คำภาษาตะวันตกอื่น ๆ และคำภาษาเขมร

นอกจากภาษาที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังพบคำที่มาจากภาษาอื่น ๆ อีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งมีได้ใกล้ชิดกับสังคมล้านนามากนัก จึงเป็นไปได้มากกว่าคำเหล่านี้ถ่ายทอดมาสู่ภาษาล้านนาผ่านภาษาไทย ดังปรากฏข้อมูลภาษาคำยืมที่มาจากกลุ่มภาษาอาหรับ-เปอร์เซีย เช่น

Rose	ดอกกุหลาบ	ดอกกุหลาบ [น.173]
Soap	สบู่	สบู่ [น.190]
	หรือคำที่มาจากภาษาทมิฬ เช่น	
Date (fruit)	อินทผลัม	อินทผลัม [น.44]
Brimstone	มาท กัมมถัน	มาท กัมมถัน [น. 24]

ลักษณะดังกล่าวทำให้สันนิษฐานได้ว่าคำเหล่านี้ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาไทยมากกว่าการรับจากภาษาต้นทางโดยตรง จึงมีรูปคำและการออกเสียงสอดคล้องกับคำในภาษาไทย เมื่อพิจารณากับถ้อยคำภาษาอื่น ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นอันมีบริบทใกล้เคียงกันก็ทำให้เห็นถึงอิทธิพลทางสังคมจากสยามที่ส่งผลให้คนล้านนารับคำภาษาไทยและภาษาต่าง ๆ มาจากภาษาไทยเป็นจำนวนมาก

นอกจากนี้ผู้ศึกษายังพบคำต่างภาษาอีกจำนวนหนึ่งที่ยังไม่ได้ชัดเจนว่าเป็นคำที่ยืมมาจากภาษาใด เช่น

Magnet	แรงแคะแหว	แรงแคะแหว กิณเหล็ก [น. 118]
Monkey wrench	สับันนา	สับันนา [น. 125]

อนึ่ง คำเหล่านี้ไม่เป็นที่นิยมใช้แล้วในปัจจุบัน การสืบทอดที่มาจากคำเหล่านี้จึงนับว่าเป็นเรื่องท้าทายของการศึกษาคำต่างภาษาในภาษาล้านนา

สรุป คำต่างภาษาในภาษาล้านนาที่พบในพจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนา (An English-Laos Dictionary) พบคำที่มาจากภาษาต่าง ๆ ได้แก่ ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาตะวันตกอื่น ๆ ภาษาจีน ภาษาพม่า และภาษาเขมร รวมถึงภาษาอื่น ๆ อีกจำนวนหนึ่ง คำเหล่านี้มีทั้งคำที่ยืมมาจากภาษาต้นทางหรือรับมาจากภาษาไทยอีกทอดหนึ่ง อย่างไรก็ตามมีคำอีกจำนวนหนึ่งที่ผู้ศึกษาสืบทอดที่มาจากคำไม่ได้แน่ชัด จึงอาจเป็นไปได้ว่ามีคำต่างภาษาอีกหลายภาษาที่ปรากฏข้อมูลในภาษาล้านนา

2. บทบาทของคำต่างภาษาในภาษาล้านนา

จากการศึกษาคำต่างภาษาที่ปรากฏในพจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนา (An English-Laos Dictionary) พบว่า คำต่างภาษาที่ปรากฏแสดงบทบาทในภาษาและสังคมล้านนา ได้แก่ บทบาทด้านการขยายขอบเขตคำศัพท์ บทบาทด้านการแสดงลักษณะสังคม และบทบาทด้านศิลปะในการใช้ภาษา ซึ่งในที่นี้จะได้วิเคราะห์บทบาทของคำ พร้อมทั้งยกตัวอย่างการปรากฏของคำต่างภาษาจากเอกสารและวรรณกรรมที่ประพันธ์ขึ้นร่วมสมัยกับพจนานุกรม ดังนี้

2.1 บทบาทด้านการขยายขอบเขตคำศัพท์ สังคมล้านนามีการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งปะทะสังสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นโดยรอบอยู่ตลอดเวลา เมื่อมีการรับสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาในวัฒนธรรมจึงมีการสร้างคำ ยืมคำ เพื่อใช้เรียกสิ่งเหล่านั้น คำต่างภาษาจึงมีบทบาทในการขยายขอบเขตคำศัพท์ในภาษาล้านนาเพื่อใช้เรียกสิ่งใหม่ กิริยาอาการ หรือขอบเขตความรู้ความหมายใหม่ ๆ ที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมโดยรอบตั้งแต่อดีตจวบจนระยะเวลาที่มีการบันทึกข้อมูล ได้แก่

2.1.1 คำที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ปรากฏทั้งคำนามที่ใช้เรียกสิ่งของเครื่องใช้ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ คำกริยาและวิเศษณ์แสดงอาการต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะปรากฏใน

พจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนา (An English-Laos Dictionary) แล้ว ยังมีหลักฐานว่าคำเหล่านี้ปรากฏอยู่ในเอกสาร ตำรา วรรณกรรมที่แต่งขึ้นในสมัยนั้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การปรากฏคำภาษาไทย เช่น

“ผ้าม่วงผ้าไหม	แกด้ายถาดซ้อน	ทั้งโถโตกล้วย	อ่อมโอ
สัพพะของค้ำ	มีมากอะโซ	นายฮ้อยใหญ่โต	ขายของบ่หน้อย”

ความข้างต้นปริวรรตจากคำวอเรื่องเจ้าสมภมิต (ปัน บุญเรือง, 2548: 16) กล่าวถึงสินค้าของนายร้อยสำเภาผู้ร่ำรวย โดยมีการใช้คำว่า “โทะ (โต)” ซึ่งเป็นคำภาษาไทยประกอบเป็นคำซ้อนในคำว่า “ใหญ่โทะ”,

การปรากฏคำภาษาอังกฤษ เช่น

“ในหมู่ดอยแอ่บ้นั้นมีหลายม่อนที่สูงแลที่มีสโนตกค้างอยู่ตรอดปลื้บในลักเทือ...”

ความข้างต้นนี้ปริวรรตจากหนังสือนครครุประเทศ (Lao Geography) ตอน “ว่าด้วยประเทศขวิสสแลน” (เคอร์นีเลีย แม็คกิลวารี, 2549: 36) พบว่ามีการใช้คำว่า “สโน (snow)” ซึ่งเป็นคำภาษาอังกฤษ สอดคล้องกับการปรากฏคำนี้ในพจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนา (An English-Laos Dictionary)

การปรากฏคำภาษาตะวันตกอื่น ๆ เช่น

“แล้วมหาเล็ก	นำของเสวย	กาแฟมเนย	ถวายนก้นอ่อนหน้า”
“จันอ้อลูกซุบ	แซ่อ้อมลูกจัน	หนมพั้งเข้ารี	เกสรหน่วยหน้อย”

ความข้างต้นปริวรรตจากคำขอเรื่องมawangส์แดงอ่อน (ขุนพุนพิโลกขกิจ, 2549: 4 และ 57) พบว่ามีคำภาษาตะวันตกได้แก่ “กาแฟ” และ “หนมพัง (ขนมปัง)” ซึ่งรับมาจากภาษาไทยอีกทอดหนึ่งปรากฏอยู่ด้วย

การปรากฏคำภาษาจีน เช่น

“เลี้ยงโทะสุรา กินเปียตางน้ำ บ่าหลั่นเหล้า สามดาว”

ความข้างต้นปริวรรตจากคำขอเรื่องหงส์หิน (เจ้าสุริยวงษ์, 2549: 22) กล่าวถึงหกกุมารจัดงานกินเลี้ยงในพระราชวัง ทำให้เห็นว่ามีการใช้คำว่า “โทะ (โต๊ะ)” อยู่ในภาษาล้านนาสมัยนั้นแล้ว

“กางคองเวียง เป็นอันม่วนคึก เป็นตีกกาดห้าง ขายคั่ว
พ้อคำภานิช สนุกสุขข์หนัว ซื่อขายจ่ายคั่ว เงินคำตั้นเต้น”

คำขอเรื่องจันทมา (ฝิปากไก่อแก้ว, 2548: 158) กล่าวถึงสภาพบ้านเมืองอนุปะมนครที่มีแต่ความสงบสุขและเจริญรุ่งเรือง จะเห็นว่ามีการใช้คำว่า “ห้าง” เป็นอาคารสำหรับรองรับการค้าขาย

การปรากฏคำภาษาพม่า เช่น

“ยี่นถวายปัน กุมมารมอบบ บ่หื้ออยากกัน อันใด
นับตั้งแต่นั้น เจ้าขึ้นบานใจ อยู่กับนางใน สาวผีหน่อเหน้า”

คำขอเรื่องพุทธเสนกะ (บุญลือ ประทุมรัตน์, 2549: 163) เมื่อพุทธเสนกะอภิเษกกับนางกังขาริ ได้รับการปรณณิบัติต่าง ๆ มีการใช้คำว่า “อับ” ประกอบในคำสอนว่า “มอบบอ” หมายถึง ให้

“ลีนาดพาดป็น ตาบคมแก่งพัต ทั้งหอกล้อม กะบอง
ธนูละม็อก หามสี่หามสอง ช้างงางอน ปะธับเป็นเส้น”

ความข้างต้นปริวรรตจากคำขอเรื่องจันทา ตอนนางพรหมจารีตีเมืองอนุปะมะ จะเห็นว่ามีการใช้คำว่า “อะม็อก / ละม็อก” ซึ่งหมายถึงปืนใหญ่ มีทั้งลักษณะ “หามสี่หามสอง” (ขนาดของปืน)

การปรากฏคำภาษาเขมร เช่น

“เชิญคนาคนอง เจ้าแพร่ยอดตอง ฟังตามตำนานอง ครว้าธัมมพระเจ้า”

คำขอเรื่องจุมปาสีตัน (ใจ เรื่องสี่, 2550: 5) ในบทเชิญชวนผู้ฟัง พบคำว่า “ตำนานอง” ซึ่งหมายถึง ทำนอง แบบแผน

การปรากฏของคำที่ใช้เรียกสิ่งของเครื่องใช้ กิริยาอาการต่าง ๆ เหล่านี้ทั้งในพจนานุกรม อังกฤษ-ล้านนา (An English-Laos Dictionary) และวรรณกรรมต่าง ๆ ที่ร่วมสมัย ย่อมสนับสนุนว่าคำต่างภาษามีการปรากฏใช้จริงในสังคมภาษาของผู้ใช้ภาษาล้านนา ในแง่บทบาทของคำก็แสดงถึงการขยายขอบเขตคำศัพท์ที่ใช้เรียกสิ่งต่าง ๆ ในภาษาล้านนา ที่หลากหลายขึ้น อันรับมาจากวัฒนธรรมโดยรอบนับแต่อดีตมาเป็นลำดับ

2.1.2 คำทางศาสนา ในพุทธศตวรรษที่ 25 ศาสนาคริสต์ได้เข้ามาก่อตั้ง และมีบทบาทอยู่ในสังคมล้านนา และเนื่องจากพจนานุกรมฉบับนี้จัดทำโดยคริสตชน จึงทำให้มีคำที่เกี่ยวข้องกับศาสนาคริสต์อยู่เป็นจำนวนมาก โดยมากเป็นคำประสม ที่สร้างจากคำทับศัพท์ ดังตัวอย่าง

Christ	ໂຕໂຣໂມງໂຕໂຣໂມງ	พระคริสต์โต พระคริส [น.31]
Holy Spirit	ໂຕໂຣໂມງໂຕໂຣໂມງ	พระวิญญาณบริสุทธิ์ [น.93]
Baptism	ໂຕໂຣໂມງໂຕໂຣໂມງ	ลิลบับติสสมา [น.14]
Passover	ໂຕໂຣໂມງໂຕໂຣໂມງ	ลิลปัสสมา [น.143]
Day of Pentecost	ໂຕໂຣໂມງໂຕໂຣໂມງ	วันเพนเทโกสโต [น.145]
Sabbath	ໂຕໂຣໂມງໂຕໂຣໂມງ	วันชะบาโท วันอาทิตย์ [น.174]

คำเหล่านี้ทำให้เห็นว่ามิชชันนารีได้พยายามใช้คำที่ใช้กันอยู่ในภาษาล้านนาประกอบกับศัพท์เฉพาะทางศาสนาคริสต์เพื่อให้เป็นที่ยอมรับแก่คนล้านนา ไม่เพียงแต่ภาษาล้านนาแต่ยังใช้คำภาษาบาลีซึ่งทรงอิทธิพลอยู่ในภาษาล้านนาเข้าประกอบ เช่น การประกอบด้วยคำว่า “พระ- (วร-)”, “ลิล-”

ตัวอย่างการใช้คำทางศาสนาในวรรณกรรมของมิชชันนารี

“๑ ข้อถ้วนสี่ ซิโมนเป็นคนเยาะมาลาฬพะหล้ามาขอซื้อ **พระวิญญาณบริสุทธิ์** กับเพโตรเพื่อจักเอาไปเยาะการอาสจรรย์)เอาเงิน เพโตรจึงว่าแกซิโมนว่า ท้อเงินของเจ้าลืมหายไปกับตัวเจ้าเทอะ”

ความข้างต้นปริวรรตจากหนังสือ “เปสสนาธัมมฝ่ายศาสนาพระเยซู” ที่แปลจาก “The Pilgrim’s progress” เป็นภาษาล้านนาเมื่อ ค.ศ. 1932 (พ.ศ. 2475) (จิรยุทธไชยจารูณิข, 2552: 6060) ในตอนที่คริสเตียนถกเถียงกับนายรักเงินว่าด้วยความศรัทธาต่อพระเจ้า จะเห็นว่ามีการใช้คำภาษาบาลีผูกขึ้นใช้เรียกพระวิญญาณ (Holy spirit) คำที่สร้างขึ้นใหม่นี้จึงแสดงบทบาทของคำต่างภาษาในการขยายขอบเขตคำศัพท์เพื่อรองรับวัฒนธรรมต่างศาสนาที่เข้ามามีบทบาทในสังคมล้านนา

2.2 บทบาทด้านการแสดงลักษณะสังคม คำต่างภาษาในพจนานุกรมนี้แสดงให้เห็นว่าสังคมล้านนาเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับระดับชนชั้น ได้แก่ การปรากฏคำราชาศัพท์

ซึ่งหมายถึง คำที่ใช้แก่พระมหากษัตริย์และเจ้านาย (สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2564: 10) อย่างไรก็ตามก็ได้รวมคำสุภาพที่ใช้แก่พระสงฆ์ได้ด้วย คำต่างภาษาในภาษาล้านนาโดยเฉพาะคำภาษาบาลี สันสกฤต ไทย และเขมร ที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับนี้มีจำนวนหนึ่งทำหน้าที่เป็นคำราชาศัพท์ ดังตัวอย่างเช่น

Born v.	๕๖๖ ๕๖๖ ๕๖๖	เก็ก บังเก็ก ประสูต [น.21]
Conceive (pregnant)	๕๖๖ ๕๖๖	ทรงคัพพะ มาณ [น.36]
Eat	๕๖๖ ๕๖๖	กิน เสวย สัน [น.57]
Feet	๕๖๖ ๕๖๖	ตีน บาทะ พระบาท [น.67]
Give	๕๖๖ ๕๖๖	หื้อ ปัน ประทาน [น.80]
Grant v.	๕๖๖ ๕๖๖	ยอม อานุญาต โปรต [น.82]
Heart	๕๖๖ ๕๖๖	ใจ พระไธ(ย) [น.89]
Palace	๕๖๖ ๕๖๖	คุ้ม ดีก พระราชวัง [น.141]
Throne n.	๕๖๖ ๕๖๖	แท่น พระที่นั่ง อาสนนา แท่นแก้ว [น.210]

จะเห็นว่าข้อมูลภาษาเหล่านี้มีการนำเสนอคำราชาศัพท์ร่วมกับคำอื่น ๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อผู้ใช้ภาษาอังกฤษจะได้เลือกแปลถ้อยคำได้เหมาะสมกับบริบท ทั้งนี้ คำราชาศัพท์บางคำก็เห็นได้ชัดว่าเป็นคำยืมมาจากภาษาไทย เช่น “พระราชวัง” “พระที่นั่ง” บางคำก็สะกดให้รักษาสีเสียงคำในภาษาไทย เช่น “พระไธ(ย)”

ผู้ศึกษาพบว่าการใช้ราชาศัพท์อย่างวัฒนธรรมสยามนั้นปรากฏในเอกสารล้านนาสมัยรัตนโกสินทร์ โดยจากการศึกษาใบบอกเมืองน่านของกตัญญูตา มณีพงศ์ (2566: 47-48) ทำให้ทราบถึงลักษณะเอกสารใบบอกที่เมืองน่านติดต่อกับสยามในสมัยรัชกาลที่ 5 บันทึกด้วยอักษรธรรมล้านนาและอักษรธรรมลื้อ เมื่อพิจารณาลักษณะภาษาพบว่ามีการใช้คำราชาศัพท์ตามอย่างสยาม เช่น ใบบอกกรหัสเอกสาร “ร.5 ม.2 12ก/2 [283] หน้า 533” มีเนื้อหาว่าด้วยเจ้าผู้ครองนครน่านกราบบังคมทูลตอบรับพระราชกระแสรับสั่งเรื่อง

การระมัดระวังป้องกันมิให้เจ้าฟ้าเมงกุลแห่งพม่าที่เสด็จหนีการควบคุมของรัฐบาลอังกฤษ ลักลอบเข้ามาในพระราชอาณาเขตได้ ซึ่งกัตถุญตา มณิพงศ์ ได้ถอดคำอ่านไว้เป็นภาษาไทย ในที่นี้ผู้ศึกษาจะปริวรรตข้อความดังกล่าวให้เห็นอักขรวิธีและศัพท์เดิมตามใบบอกอักษรธรรม ล้านนา ดังตัวอย่างข้อความที่ว่า

*“มีพระกละแลซึ่งโปลดเกล้า ๆ ว่าด้วยกลุงเทพพ์ ๆ กับกลุงอังกิจคือเป็นทาง
 ภาวราชขไมตรีกัน อังกิจขอให้ช่วยตวดตาจับเจ้าเมงกุลมะมาด้วยแข็งแรง [...] ข้าภะ
 พุทธเจ้า ๆ นครเมื่อน่านได้ซาบเกล้าฯ แล้ว จึงได้แต่งให้เจ้านายบุตหลาน กลมมการ
 ท้าวพะยาถือนั่งล้อออกไปบังคับ...”*

ความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 มีการใช้คำราชาศัพท์อย่าง สยามในภาษาล้านนา สอดคล้องกับข้อมูลภาษาที่ปรากฏในพจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนา (An English-Laos Dictionary) ซึ่งสะท้อนถึงบทบาททางการปกครองของสยาม ต่อมณฑลฝ่ายเหนือ ทำให้ผู้ใช้ภาษาล้านนาเรียนรู้ที่จะใช้คำราชาศัพท์ให้สอดคล้องกับ การใช้ราชาศัพท์ต่อพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ในภาษาไทย

2.3 บทบาทด้านศิลปะในการใช้ภาษา คำต่างภาษาได้ถูกนำมาใช้เพื่อสร้าง วรรณศิลป์ อันเป็นลักษณะที่จะปรากฏเด่นชัดในงานวรรณกรรม โดยพบว่ามีการใช้ คำต่างภาษาเพื่อสร้างลักษณะทางวรรณศิลป์บางประการอันเป็นที่นิยมใช้ในหมู่กวี ล้านนา เช่น

2.3.1 คำที่เปลี่ยนแปลงเสียงท้ายคำคล้ายการแจกวิภัติ โดยทั่วไป คำภาษาบาลี-สันสกฤตในภาษาไทยรวมถึงภาษาล้านนาจะรับมาแต่คำศัพท์โดยไม่มี การแจกวิภัติปัจจัย ทว่าบางครั้งก็พบว่าคำเหล่านั้นมีการผันเสียงสระท้ายคำให้ เปลี่ยนไปคล้ายการประกอบวิภัติปัจจัย แต่ในความจริงแล้วมิได้ส่งผลต่อความหมาย แต่มักจะใช้เป็นลีลาในทางวรรณกรรม ดังที่พจนานุกรมนี้นำเสนอไว้บางคำ เช่น

Able as of God	ดูลึธิฐี เทคธิฐี อธิธิธิธิ เตชธิธิธิ [น.3]
Apostle	อวคชฏว ฐฐฐฐี ราชทูตดา ผู้รับใช้ [น.9]
Body	อัว ทว ทวทว ตัว กาย กายา [น.21]
Plague	เวททท ฐฐฐฐี ทฐฐฐี ฐฐ เกยยะ ภัยธร้าย พยาธิโรคธ่า [น.148]
Son	ดูลฐฐฐี บุต บุตว ลูกผู้ชาย บุต บุตดา [น.191]

คำเหล่านี้ถูกยืมเสียงท้ายเป็นสระเสียงยาว แต่มิได้มีการเปลี่ยนแปลงความหมายในลักษณะเดียวกับการแจกวิภัติ ดังมีตัวอย่างปรากฏในวรรณกรรมที่ประพันธ์ขึ้นในระยะนั้น เช่น

“หื้อลาเลิกแล้ว	มาเป็กีสากัน	จักปงมอบยัง	บ้านเมืองแห่งเจ้า
หื้อลูก บุตดา	ราชาหน่อหน้ำ	ตนบุญมี	ปราบฟ้า”

ความข้างต้นปริวรรตจากคำขอเรื่องจุมปาสีตันตอนพระญาจพนี้จะมีบราชสมบัติแก่เพชรชุกร จะเห็นว่าคำว่า “บุตดา” ในที่นี้เกิดจากการยืมเสียงสระเพื่อให้คล้องจองกับคำว่า “ราชา” โดยไม่ได้เกี่ยวข้องกับหลักการแจกวิภัติหรือปัจจัยแต่อย่างใด

2.3.2 คำซ้อน เป็นคำที่เกิดจากการนำคำที่มีความสัมพันธ์ทางความหมายมาควบซ้อนกัน นับเป็นกลวิธีทางภาษาอย่างหนึ่งที่พบมากในวรรณกรรมล้านนา พจนานุกรมฉบับนี้ได้นำเสนอคำซ้อนที่มีที่มาจากคำต่างภาษาไว้จำนวนหนึ่ง เช่น

Able as of God **ดูลึธิฐี เทคธิฐี** **อธิธิธิธิ เตชธิธิธิ** [น.3]
 อธิธิ (บาลี) + ฤทธิ (สันสกฤต) /
 เตช (บาลี) + ฤทธิ (สันสกฤต)

Create	สร้าง ເຮັດສ້າງ	สร้าง เนมิตสร้าง [น.41]
	นิรมิต (สันสกฤต) + สร้าง (เขมร)	
Descendant	เชื้อสาย ພວກຮ້ອຍ	เชื้อสาย ยาดิงสา [น.47]
	ญาติ (บาลี) + วงส (บาลี)	
Forget	ลืม ເລືໄວ ເລືໄພຍ ອື່ນໆ	ลืมไป ลืมเสีย วิปลาดหลง [น.73]
	วิปุลาส (บาลี) + หลง (ล้านนา)	
Love	รัก ບໍ່ຮູ້ສຶກ	รัก ปัตติพัตรัก [น.117]
	ปฏิพัท (บาลี) + รัก (ล้านนา)	
Orbit (path)	มคค ອຸດາວິສີ	มคคาวีถี [น.138]
	มคค (บาลี) + วิถี (บาลี)	

ตัวอย่างการใช้คำซ้อนที่สร้างจากคำต่างภาษาที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนา
ในระยะนั้น เช่น

“เจ้าได้ของดี	เพื่อนตายละหั้น	สรีกัญไชย	เกบทิพ
อิทธิฤทธิ์	แห่งเจ้ามีฤทธิ์	ประจนปราบได้	อันมวล”

ความข้างต้นปวิวรรตจากคำขอเรื่องจันทมา เมื่อสุริยขามหมอดูกระดุกไกว่า
อนุชาที่พลัดพรากกันมีชะตากรรมเช่นไร และได้คำตอบว่าจันทมาได้ของวิเศษคือ
พระขรรค์ชัยและรองเท้าทิพย์ มี “อิทธิฤทธิ์” มากนัก แสดงถึงการใช้คำซ้อนจากคำต่างภาษา
ในวรรณกรรมล้านนา

นอกจากการสร้างคำเชิงวรรณศิลป์ดังกล่าวแล้ว ยังพบว่ามีการใช้คำต่างภาษา
เพื่อการสร้างวจนลีลา โดยในงานของมิชชันนารีอเมริกันเพรสไบทีเรียนพบการใช้คำต่างภาษา
เพื่อสร้างวจนลีลาที่เลียนลักษณะเด่นในภาษาล้านนา ในเรื่อง “นางจันทลีลาพรหมณี
เดินเทษสัฎฐีกตปุญญา กะทำบุญ” มีการใช้สำนวนแบบวรรณกรรมพุทธศาสนาล้านนา
โดยใช้คำภาษาบาลีปะปนในเนื้อหา เพื่อเป็นลีลาภาษาที่ดึงดูดและเข้าถึงผู้อ่านชาวล้านนา

มากขึ้น (คณปกรณ จันทรสมบุรณ์, 2567: 198-200) ดังตัวอย่างที่ว่า “ไคว่ขวบปีไหน แลหนเคยมีโลหิตได้ไหลออกมาจากตนพระรูปนั้นแล หมูปโรหิตเคยได้เอาผ้ามา ชุบเลือดนั้น...” พบว่าการแปลคำว่า “blood” ผู้แปลใช้ทั้งคำว่า “โลหิต” ซึ่งเป็นภาษาบาลี และ “เลือด” ซึ่งเป็นภาษาล้านนา งานศึกษาดังกล่าวจึงสนับสนุนให้ทราบว่า การปรากฏ คำภาษาบาลีร่วมกับภาษาล้านนาในพจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนาฉบับนี้ จึงน่าจะเป็น ประโยชน์เพื่อให้ผู้ใช้ภาษาอังกฤษสามารถเลือกใช้ทั้งคำภาษาล้านนาและคำภาษาบาลี ในการแปลหรือการประพันธ์เรื่องราวต่าง ๆ เป็นภาษาล้านนาได้อย่างเหมาะสม และมีลักษณะภาษาคลายคลึงกับภาษาในวรรณกรรมล้านนา

สรุป คำต่างภาษาในภาษาล้านนาแสดงถึงบทบาทของคำเหล่านี้ ซึ่งพบว่า มีบทบาทด้านการขยายขอบเขตคำศัพท์ ได้แก่ คำที่ใช้ในชีวิตประจำวันและคำทางศาสนา บทบาทด้านการแสดงลักษณะสังคม ได้แก่ คำราชาศัพท์ และบทบาทด้านศิลปะในการใช้ ภาษา ได้แก่ คำที่เปลี่ยนแปลงเสียงท้ายคำคล้ายการแจกวิภัตต์และคำซ้อน ซึ่งนอกจาก จะพบในพจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนา ยังพบในเอกสารและวรรณกรรมที่ประพันธ์ขึ้น ร่วมสมัย จึงนับว่าคำต่างภาษามีบทบาทในภาษาล้านนาอยู่มากและเป็นลักษณะ โดยธรรมชาติของภาษาล้านนาเช่นเดียวกับที่ปรากฏในภาษาอื่น ๆ

สรุป

คำต่างภาษาในภาษาล้านนาที่ปรากฏในพจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนา (An English-Laos Dictionary) ของ เดวิด จี. คอลลินส์ ปรากฏคำที่มาจากภาษาต่าง ๆ ได้แก่ ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาตะวันตกอื่น ๆ ภาษาจีน ภาษาพม่า และภาษาเขมร ซึ่งเป็นไปได้ว่าจะเป็นการยืมจากภาษาต้นทางโดยตรงหรืออาจรับอิทธิพล จากภาษาไทยอีกทอดหนึ่ง คำเหล่านี้มีบทบาทในภาษาล้านนาทั้งบทบาทด้านการขยาย ขอบเขตคำศัพท์ ได้แก่ คำที่ใช้ในชีวิตประจำวันและคำทางศาสนา บทบาทด้านการแสดง ลักษณะสังคมได้แก่คำราชาศัพท์ และบทบาทด้านศิลปะในการใช้ภาษา ได้แก่ คำที่ เปลี่ยนแปลงเสียงท้ายคำคล้ายการแจกวิภัตต์และคำซ้อน และยังปรากฏในเอกสาร

และวรรณกรรมร่วมสมัย ทำให้เห็นว่าคำต่างภาษาปรากฏบทบาทในภาษาล้านนาในแวดวงและหน้าที่หลายด้าน อันเป็นลักษณะธรรมชาติที่สอดคล้องกับภาษาอื่น ๆ โดยทั่วไป

ผลการศึกษาข้างต้นแสดงถึงการสัมผัสภาษาชั้นต้นที่เกิดการยืมลักษณะภาษาบางประการของภาษาล้านนากับภาษาอื่น ๆ โดยเฉพาะกรณีภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน และภาษาพม่า ซึ่งสอดคล้องกับการที่บุคคลกลุ่มนี้เป็นชนต่างภาษาที่มีบทบาทสูงในสังคมล้านนาทั้งทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ในพุทธศตวรรษที่ 25 พจนานุกรมอังกฤษ-ล้านนา (An English-Laos Dictionary) จึงเป็นเอกสารสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและสังคมอันอาจใช้เป็นฐานในการศึกษาต่อยอดภาษาและวัฒนธรรมล้านนาในอีกหลายแง่มุม ซึ่งควรมีการศึกษาต่อไปในอนาคต

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กตัญญูตา มณีพงศ์. (2566). “ใบบอกเมืองน่าน : รูปแบบ เนื้อหา และภาพสะท้อนสังคม วัฒนธรรม.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทยและ ภาษาตะวันออก ภาควิชาภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- คนปกรณ จันทรสมบูรณ์. (2567). “นางจันทลีลาพราหมณี: การวิเคราะห์กลวิธีการแปลจาก ภาษาอังกฤษสู่ภาษาล้านนา.” *ภาษา-จารึก* 1, 2: 177–202.
- เคอร์นีย์ แม็คคิลวารี. (2549). *หนังสือนครครุประเทศ*. เชียงใหม่: โครงการจัดทำ เอกสารข้อมูลเพื่อการอนุรักษ์ต้นฉบับและเป็นฐานในการสร้างนักวิชาการด้านล้านนา รุ่นใหม่.
- จิรยุทธ ไชยจารุณิช. (2552). *วรรณพิมพ์ล้านนา : วรรณกรรมที่ตีพิมพ์ด้วยอักษรธรรม ล้านนา 60 เล่ม (เล่ม 10)*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, สำนักงานพัฒนา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.
- ใจ เรืองสี. (2550). *คำขอเรื่องจุมปาตีต้น*. เชียงใหม่: โครงการจัดทำเอกสารข้อมูล เพื่อการอนุรักษ์ต้นฉบับและเป็นฐานในการสร้างนักวิชาการด้านล้านนารุ่นใหม่.
- ชัยวัฒน์ ปะสุนะ. (2563). “พลวัตล้านนา: ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงภาษาในมณฑลพายัพ ภายใต้อิทธิพลสยามจากเอกสารมิชชันนารี ค.ศ. 1893-1926.” *วิชาการมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์* 8, 2: 1-19.
- บุญลือ ประทุมรัตน์. (2549). *คำขอเรื่องพุทธเสนกะ*. เชียงใหม่: โครงการจัดทำเอกสารข้อมูล เพื่อการอนุรักษ์ต้นฉบับและเป็นฐานในการสร้างนักวิชาการด้านล้านนารุ่นใหม่.
- ประเสริฐ ณ นคร และปวงคำ ต้อยเขียว. (2562). *ตำนานมูลศาสนาเชียงใหม่ เชียงตุง*. สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช กุมารี

- ปัน บุญเรือง. (2548). **คำขอเรื่องเจ้าสมภมิตร**. เชียงใหม่: โครงการจัดทำเอกสารข้อมูลเพื่อการอนุรักษ์ต้นฉบับและพื้นฐานในการสร้างนักวิชาการด้านล้านนารุ่นใหม่.
- ฝิปากโก่แก้ว [นามแฝง]. (2548). **คำขอเรื่องจันทผา**. เชียงใหม่: โครงการจัดทำเอกสารข้อมูลเพื่อการอนุรักษ์ต้นฉบับและพื้นฐานในการสร้างนักวิชาการด้านล้านนารุ่นใหม่.
- พิมพ์กานต์ สารกุล. (2560). “คำยืมภาษาบาลี-สันสกฤตในวรรณกรรมประกอบพิธีกรรมล้านนา.” ใน **อรรถบทภาษาและวรรณกรรม 1,1**: 169-180.
- พูนพิเลกขกิจ, ขุน. (2549). **คำขอเรื่องมหาวงส์แดงอ่อน**. เชียงใหม่: โครงการจัดทำเอกสารข้อมูลเพื่อการอนุรักษ์ต้นฉบับและพื้นฐานในการสร้างนักวิชาการด้านล้านนารุ่นใหม่.
- มุจลินทร์ เพ็ชรรุ่ง. (2553). “การศึกษาบทบาทของชาวจีนใน อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ในสมัยรัตนโกสินทร์.” รายงานการค้นคว้าอิสระ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศานติ ภัคคีคำ. (2549). **พจนานุกรมคำยืมภาษาเขมรในภาษาไทย ฉบับฉลองครบรอบ 55 ปีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต ไทย-กัมพูชา**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สยาม ภัทรานุประวัติ. (2546). “ปักษ์ปกรณ์ : การศึกษาเปรียบเทียบฉบับสันสกฤต ล้านนาและไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาสันสกฤต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สยาม ภัทรานุประวัติ. (2549). “นิทานเรื่องเจ้าชายออกตัญญูกับหมี: ร่องรอยนิทานสันสกฤตในล้านนา.” **ดำรงวิชาการ 5,1**: 49-62.
- สาโรจน์ บัวพันธุ์งาม. (2564). “การเปลี่ยนแปลงภาษาของคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในปัญญาสชาดกฉบับล้านนา.” **มนุษยศาสตร์วิชาการ 28, 1**: 188-227.
- สุริยวงษ์, เจ้า. (2549). **คำขอเรื่องหงส์หิน**. เชียงใหม่: โครงการจัดทำเอกสารข้อมูลเพื่อการอนุรักษ์ต้นฉบับและพื้นฐานในการสร้างนักวิชาการด้านล้านนารุ่นใหม่.

- เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, สำนักงาน. (2564). **ราชาศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2532). **คำจำกัดความศัพท์ในภาษาศาสตร์สังคม**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อารียา บุญล้ำ. (2559). “คำยืมภาษาตระกูลมอญ-เขมรในภาษาไทยถิ่นเหนือ.” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อินทา คณาริ. (2549). **คำขอเรื่องเจ้าสุทนต์**. เชียงใหม่: โครงการจัดทำเอกสารข้อมูลเพื่อการอนุรักษ์ต้นฉบับและเป็นฐานในการสร้างนักวิชาการด้านล้านนารุ่นใหม่.
- อุบลรัตน์ พันธุมินทร์. (2560). **คำม่าน-คำเมือง**. เชียงใหม่: ศูนย์เมียนมาร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ภาษาต่างประเทศ

Collins, David G. (1906). **An English-Laos Dictionary**. Chiang Mai: Mission press.